

Carsten Hjorth Pedersen

Barnetro og voksentro

**Hvilken forskel er der på barnets og den voksnes tro
- og hvad betyder det for forkyndelse og oplæring?**

Carsten Hjorth Pedersen:
Barnetro og voksentro

© **Kristent Pædagogisk Institut 2007**

Ansgarvej 8, 3400 Hillerød
Hjemmeside: www.kpi.dk
Telefon: 48 24 24 62
E-mail: kpi@kpi.dk

Layout: Zebra Media, Haderslev
Forsidefotos: SXC
Tryk: Øko-Tryk, Skjern

Hæftet kan købes for 30 kr. pr. stk. på
Kristent Pædagogisk Institut (se ovenfor)

Indhold

Udfordringerne	5
Hvad er et barn og en voksen?	7
Hvilke forskelle er der på børn og voksne?	7
1. Konkret og abstrakt opfattelse	9
2. Følelser og tanker - spontanitet og refleksivitet	9
3. Fantasi og virkelighed	10
4. Selvet og de andre	10
5. Nutid og fortid/fremtid	11
Hvad er troen?	12
Hvad skal vi sige til børn om Gud hvornår?	13
Oplæringspyramiden	17
Svar på de fem indledende spørgsmål	19
Luther, Birkedal og Kierkegaard	23
Skal voksne tro på samme måde som børn?	25
Afslutning	27
Anvendt litteratur	28
Kristent Pædagogisk Institut	29
Katekismusprojektet	31

Hvilken forskel er der på barnets og den voksnes tro - og hvad betyder det for forkyndelse og oplæring?

Bag dette generelle spørgsmål ligger der mindst fem konkrete spørgsmål:

- Skal vi forkynde efterfølgelse for børn?
- Skal barnet have erkendelse af arvesynden?
- Skal der forkyndes omvendelse for børn?
- Skal barnet leve i selvransagelse og anfægtelse?
- Skal børn afklares i, hvilke nådegaver de har?

Udfordringerne

Mit grundlæggende udgangspunkt for at svare på disse spørgsmål er:

- 1) At børn og voksne grundlæggende er ens, fordi de er mennesker.
- 2) At der er stor forskel på børn og voksne. Det siger både erfaringen, psykologien og Bibelen.

Dette udgangspunkt har betydning for barnets og den voksne tro på Gud. Både når det angår troens form og indhold. Det betyder, at der er to grøfter at falde i. Den første grøft er at hævde, at børns tro er noget helt andet end voksnes. Den anden grøft, at børns og voksnes tro er præcis det samme.

I karismatiske miljøer (fx Oase) er der i disse år ”fokus på børn i Guds plan, i familien, i menigheden”, som undertitlen lyder på Anne

Mie Skak Johansons hæfte *I børnehøjde*. Her refererer hun ”10 teser om børn i kirken”, der bl.a. rummer følgende punkter:

- Det fulde spektrum af kristen tilbedelse er for børn såvel som voksne.
- Børn er kaldet til tjeneste, ligesom de voksne.
- Kaldet til evangelisation gælder hele Guds folk uanset alder.
- Helligånden taler kraftfuldt gennem børn såvel som voksne.
- Opdragelse og udvikling af gaver hos børn og voksne er en nøgelfunktion i kirken.

Her er der for mig at se ikke tilstrækkelig skelnen mellem barn og voksen i åndelige forhold.

I missionske miljøer har problemstillingen vist sig på en anden måde: Der har ikke altid været en tilstrækkelig tydelig skelnen mellem forkyndelse for børn og for voksne. Det har fx vist sig ved:

- At der tales abstrakt om synden over for børn, a la: Vi er syndere fra inderst til yderst! Vi er fjender af Gud! Vi kan og vil ikke tro på Gud!
- At der over for børn tales for meget om troen og for lidt om Gud.
- At man for meget opmuntrer børn til personlig stillingtagen.
- At børn stilles for mange selvransagende spørgsmål:
 - om deres tro er ægte,
 - om deres bønner blot er en remse,
 - om de nu gør, det de gør, med rene motiver,
 - om de nu husker at fortælle andre børn om Jesus.

- Dette blot som en kort begrundelse for, at der er behov for at prøve at svare på det vigtige spørgsmål: *Hvilken forskel er der på barnets og den voksnes tro - og hvad betyder det for forkyndelse og oplæring?*

Inden jeg prøver at give et svar, må jeg rejse tre underliggende spørgsmål: I) Hvad er et barn og en voksen? II) Hvilke forskelle er der på børn og voksne? III) Hvad er troen?

I. Hvad er et barn og en voksen?

Det er klart, at der er glidende overgange mellem barn og voksen. Vi kalder det modenheds-udviklingen. Som bekendt, bliver man ikke voksen på en dag. Det er en lang proces, hvor personen hele tiden bærer sin barndomsbagage med, men dog vokser i modenhed. Der kan komme nogle markante skridt undervejs. Trodsalderen (3-5 år) og puberteten (12-16 år) kan være eksempler herpå. Hændelser i barnets liv – fx at blive storesøster eller miste sin far – kan også afstedkomme stigninger eller fald i modenhed. Der er altså ikke en skarp grænse mellem at være barn og voksen, og udviklingen er ikke jævn.

Nogle børn bliver tidligere modne end andre. Det er som regel et uransageligt mix af arv og miljø, der afstedkommer dette. Nogle unge er personligt modne i 15-årsalderen, mens andre først er det i 25-årsalderen. Hertil kommer, at nogle mennesker desværre går i stå i deres modenheds-udvikling. Skønt de måske er 30 eller 50 år, tænker, føler, taler og opfører de sig i forholdsvis høj grad som børn. ”Thi man kan jo være tredive år og derover, fyrre år og dog kun et barn, ja man kan dø som et gammelt barn.”¹

Når jeg i det følgende skriver om børn, tænker jeg på *en normalt udviklet fem-syv-årig dreng eller pige*. I den alder er de nemlig ”typiske børn.” Når jeg i det følgende skriver om voksne, mener jeg *modne voksne*, altså mennesker, som ikke er gået i stå tidligt i deres modenhedsudvikling.

II. Hvilke forskelle er der på børn og voksne?

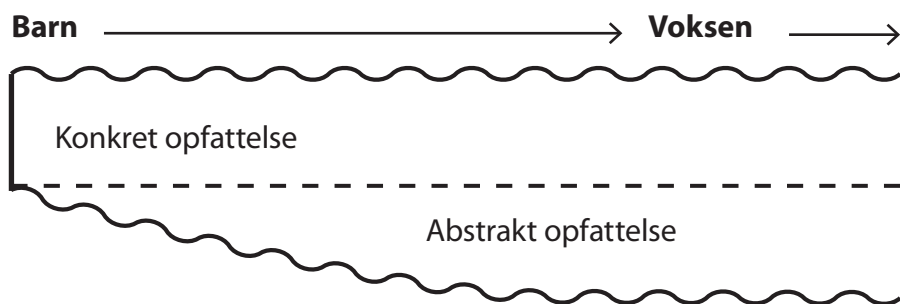
En grundlæggende forskel mellem børn og voksne er graden af *selvbevidsthed* (evnen til at betragte sig selv) og *selvrefleksion* (evnen til

¹ Søren Kierkegaard, jf. Grethe Kjær, side 83.

at vurdere sig selv), der tilsammen udgør *selvopfattelsen*. Den voksnes større selvopfattelse gør, at han ”har mulighed for at acceptere sig selv som dette bestemte menneske, med disse bestemte egenskaber, disse givne betingelser, og overtage sig selv som en opgave, han er ansvarlig for.”²

Barnet kommer til verden uden nogen bevidsthed om sig selv. Der går endda 4-6 måneder, før barnet har en erkendelse af sig selv som et individ adskilt fra omgivelserne. Selvopfattelsen vokser kun langsomt frem i barnet, hvilket medfører følgende fem forskelle på børn og voksne, som har betydning for deres tro.

Hver af de fem forskelle består af en faktor (den førstnævnte), som kendetegner det lille barn *og som fortsat kendetegner mennesket i dets videre udvikling*, og en anden faktor (den sidstnævnte), som kun i ganske svag grad kendetegner det lille barn, mens den bliver *mere og mere dominerende* frem mod et spændingsfyldt samspil med den første faktor i voksenalderen. Det kan illustreres sådan, idet jeg tager den første forskel (konkret og abstrakt opfattelse) som eksempel:

Model 1

² Grethe Kjær, side 80-81.

1. Konkret og abstrakt opfattelse

Børns liv er snævert knyttet til situationer i det nære miljø. Barnet kan ikke gøre rede for følelser og tanker som isolerede fænomener. Hvis vi tager det religiøse felt, så er Gud det, at vi folder hænderne og beder til ham. Barnet har ikke en selvstændig forestilling om Gud. Gud er noget – eller noget mere af noget – barnet kender i forvejen, fx en stærk mand eller en tryk favn. Barnet er derfor heller ikke i stand til at anvende symboler og metaforer. Begrænset er også barnets abstraktionsevne (evnen til at se sammenhænge og generelle træk). Man skal derfor tale konkret, ikke abstrakt til børn. Dette hænger nøje sammen med barnets sproglige udvikling. Abstrakt tænkning og tale forudsætter moden sproglig udvikling, og den udvikles gradvist gennem barndom og ungdom.

2. Følelser og tanker - spontanitet og refleksivitet

Børn er mere spontane end voksne. De tænker ikke så meget over, hvad de siger. De siger det, som de har trang til. De reagerer umiddelbart.

Denne spontanitet hænger sammen med en karakteristisk egenskab ved børn, nemlig at de i høj grad er styret af deres følelser. Mens tankevirksomhed udvikles gradvist, så har børn veludviklede følelser fra fødslen (eller før). Så snart det lille barn føler sult, skriger det spontant. Så snart en treårig føler sig bange, kommer gråden. Langt på vej er et barn i sine følelsers vold på godt og ondt.

Modsætningen til det spontane er det reflekterede; det gennemtænkte; det overvejede, hvor det ikke i samme grad er følelserne, der styrer, men også tankerne og viljen. Mens et barn er umiddelbart, er en voksen ”middelbar”. Han har evne til at lade tanker og vilje komme følelserne til hjælp. Ikke sådan forstået, at en moden voksen ikke har

følelser og ikke kan være spontan. Men hans følelser og spontanitet står ikke alene. De er afstemt med tankerne og refleksiviteten.

3. Fantasi og virkelighed

Børn har normalt en veludviklet fantasi. Treårige kan have fantasivenner, som kan alt muligt fantastisk. Det, de forestiller sig, er meget levende og konkret, men ikke desto mindre fantasi. Men også skolebørn har en meget veludviklet fantasi, som gør, at de elsker historier og fortællinger.

Voksne har også fantasi (hvis ellers de tillader sig selv at benytte den). Men det særlige ved den voksne er, at han i næsten alle tilfælde er i stand til at skille fantasi fra virkelighed, hvilket er en meget vigtig egenskab. Barnet derimod får kun gradvist denne evne til at skelne mellem fantasi og virkelighed.

Barnets livlige fantasi hænger for øvrigt sammen med dets stærke følelsesliv og er samtidig med til at udvikle barnets sprog, så det efterhånden ad den vej og gennem den respons, barnet får fra omgivelserne på sine fantasier, bedre og bedre kan skelne mellem fantasi og virkelighed.

4. Selvet og de andre

Spædbarnet er dybt afhængigt af andre mennesker; men det har endnu ikke en social adfærd. Gennem barnets første levemåneder udvikles en vis gensidighed i forhold til andre mennesker. Senere vil barnet fx gerne hjælpe eller prøve at trøste. Alligevel leger små børn mere *ved siden af* hinanden end *med* hinanden.

Fra seks års alderen begynder den sociale adfærd for alvor. Barnet lærer langsomt at sætte sig i andres sted og orientere sig mod andres behov. Men decideret empatisk adfærd begynder børn normalt først

at udvise omkring puberteten, og først derefter begynder de at kunne indgå i ligeværdige forhold til personer, der er væsentlig ældre eller yngre end dem selv.

Små børn er altså egocentriske af natur. Det betyder ikke, at de er mere syndige. Det betyder bare, at de endnu ikke er udviklet til det komplekse sociale spil, hvor vi bevidst giver og modtager.

For større børn og unge betyder det særlig meget, hvilken gruppe de hører til. Muligheden for at kunne identificere sig med en gruppe og få erfaringer og oplevelser sammen med denne gruppe betyder meget for, hvilke værdier og livssyn de får.

5. Nutid og fortid/fremtid

Barnet lever i høj grad i nuet. Det har endnu ikke noget samlende perspektiv over sit liv, der inkluderer et proportionalt forhold mellem fortid, nutid og fremtid. For det mindre barn opleves livet som en række enkeltstående episoder. Barnet har også en lav erkendelse af sammenhængen mellem årsag og virkning. Fra skolealderen og frem begynder barnet at kunne danne kontinuitet i tilværelsen, hvilket ofte sker gennem fortælling – både barnets egen fortælling og andres fortælling for barnet. Men endnu kan barnet ikke reflektere over det fortalte med henblik på at danne et sammenhængende system af begreber, værdier og tro.

Fra omkring puberteten søger den unge at danne sammenhængende forløb i sit liv med kobling af fortid, nutid og fremtid. Den unge begynder derfor at kunne se betydningen af – og ansvaret for – beslutninger og tidligere hændelser.

Processen med at forstå sit eget liv fra undfangelse til nutid videre mod fremtiden er principielt set uafsluttet; men den modne voksne ejer en langt højere grad af evne hertil end barnet.

III. Hvad er troen?

Troen er Helligåndens værk, som ikke endegyldigt kan indfanges af vores menneskelige erkendelse. Den er Guds indgreb og under, hvorfor den ikke – som var den en slags guddommelig chip – kan findes et bestemt sted inde i os. Men det betyder ikke, at vi intet kan sige om troen.

Troen er grundlæggende en *relation til Gud*. Den er en tillid, han skaber i os ved nådemidlerne og sin Ånd. Men på tilsvarende måde som Guds evige Søn blev kød og blod ganske håndgribeligt, har Gud også ladet troen ”inkarnere” sig i os. Ligesom relationen til min kone ikke blot er en svævende fornemmelse, men derimod en relation, der involverer min krop, sjæl og ånd, sådan er også troens relation til Gud knyttet til vores krop, tanke, følelse, vilje og samvittighed.

Det betyder, at som kroppen, tankerne, følelserne, viljen og samvittigheden udvikles, udvikles også troen. På tilsvarende måde som barnets relation til forældrene udvikles. Det særlige ved troens vækst er, at *Gud* er på spil, og han er fuldkommen – i modsætning til forældre. Det betyder, at troens relation er den samme for et lille barn som for en voksen, men at *indsigten i relationen* og *bevidstheden om relationen* er en anden.

Da troen – i al ufuldkommenhed – er inkarneret i vores krop, tanke, følelse, vilje og samvittighed betyder det også, at dens modning normalt forløber parallelt med den almindelige menneskelige udvikling, hvilket vi også automatisk tager højde for, så vi fx bruger andre vendinger, når vi siger noget til børn om Gud, end når vi siger noget vil voksne.

Kommet så langt kan vi konkludere, at der er forskel på barnets og den voksnes tro. Det er ikke en forskel i substans, for troen er begge tilfælde en tillidsfuld relation til Gud, som han har skabt. Men der er forskel på troens fremtrædelsesformer:

- For barnet er troen noget altovervejende konkret, knyttet til kon-

krete handlinger i hverdagen samt til konkrete, handlingsmættede fortællinger, mens troen for den voksne er et uransageligt miks af noget konkret og abstrakt.

- Troen er i høj grad knyttet til barnets følelsesliv og mindre til dets tankeliv, som fortsat er under opbygning. Barnet reagerer derfor også spontant i troens verden, mens den voksne søger en individuel balance mellem spontanitet og refleksivitet.
- Børns veludviklede fantasi indebærer, at især fortælling af bibelhistorie går rent ind. Barnet er hurtigt i stand til at danne sig billeder af det fortalte og får hurtigt tillid til, at det, der fortælles om Gud, er sandt. På dette felt er barnets tro faktisk forbilledlig for den voksne.
- At barnet kun langsomt lærer det sociale spil og til at begynde med er meget fikseret i sig selv, indebærer, at barnet skal have konkrete regler for, hvordan det skal behandle andre. Gennem sådanne konkrete anvisninger, lærer barnet mange af de mellem-menneskelige spilleregler.
- Den kristne påvirkning af barnet skal ikke dyrke hverken fortid eller fremtid i det lille barns liv. Vi bør tage afsæt i barnets nutids-erfaringer. Er der en aktuel erfaring af en overtrædelse af Guds bud, så kan den bruges som springbræt. Er der en nutids-erfaring af Guds godhed, så sæt lys på den.

Det pudsige er for øvrigt, at mange voksne har glæde af at møde det kristne budskab på samme måde som børnene. Det *kan* skyldes, at de voksne er gået i stå i deres modenhedsudvikling; men det *kan også* skyldes, at de jo fortsat har de træk, som var dominerende i deres barndom.

Hvad skal vi sige til børn om Gud hvornår?

Det spørgsmål er ikke let at svare på; for børn, voksne, tid, sted og

omstændigheder er så forskellige. Men jeg tror, det langt på vej er med kristendomsformidlingen, som det er med seksualundervisningen: Når børnene spørger og viser interesse for et emne, er tiden kommet til, at vi kan og bør tale med dem om det. Sådan som vi ikke skal fremtvinge spørgsmål på det seksuelle felt, før børnene er modne til det, skal vi ikke fremtvinge spørgsmål på det åndelige felt, før børnene er modne til det. Men det betyder *ikke*, at vi kan læne os tilbage og bare vente på, at børnene spørger. Også på det seksuelle felt er der jo tale om en skønsomhed, som gør, at vi også siger noget, når vi ud fra vores kendskab til barnet tror, at tiden er moden.

Søren Kierkegaard skriver: ”At tulle kristendom i et barn lader sig ikke gøre, thi det gælder bestandigt, at ethvert menneske kun fatter, hvad han har brug for.”³ – Og hvad vi har brug for, hænger nøje sammen med, hvor langt vi er kommet i den udvikling fra barn til voksen, som jeg beskrev ovenfor.

Men det må pointeres, at der er meget store forskelle på, hvornår og hvordan børn modnes. Der må også gives vide rammer for, hvornår og hvordan vi taler med børn om åndelige emner. Men jeg synes, Søren Kierkegaards ledetråd er god at gå efter: *Hvad han har brug for!*

Ivar Asheim udtrykker det sådan: ”I det reformatoriske perspektiv bliver spørgsmålet derimod, hvorledes den enkelte døbte stiller sig til Guds ledelse af akkurat ham selv. At leve ærligt med sin Gud, sådan som man på sit alders- og udviklingstrin er i stand til, og efter det lys, Gud til enhver tid giver én, bliver alt, hvad der kan spørges efter. I dette perspektiv bliver graden af erkendelse ikke afgørende, men troskaben mod den erkendelse, man har fået. Da kan barnet være kommet lige så langt eller længere end den voksne.”⁴

³ Søren Kierkegaard, jf. Grethe Kjær, side 150. ⁴ Asheim, side 156.

Hidtil har vi set mest på, hvad erfaringen og psykologien kan bidrage med. Men – hvad der er endnu vigtigere – også i Bibelen møder vi flere anvisninger på børns særlige behov i troens verden.

Et centralt sted om oplæringen i troen på Gud finder vi i 5 Mos 6. Her samles oplæringen af børnene i Israel om fire fikspunkter: 1) Forældre og børn skal holde Guds love og befalinger. 2) Bekendelsen skal siges flere gange daglig. 3) De skal lade deres tro blive synlig: ”Du skal binde dem om din hånd som et tegn, de skal sidde på din pande som et mærke, og du skal skrive dem på dørstolperne og i dine porte.” 4) Forældrene skal fortælle om Guds store gerninger i historien – og bemærk, at det netop er ”når din søn spørger dig ...”

Meget af det samme møder vi i Sl 78,1-8, hvor der fx står: ”Vi fortæller den kommende slægt om Herrens glørværdige gerninger og styrke, om de undere, han har gjort.” Salmisten fortsætter med at tale om betydningen af at lære børnene Guds befalinger. Vi bemærker, at oplæringen af børnene centrerer om den bibelske fortælling samt de konkrete befalinger i Guds lov.

I Ny Testamente møder vi nogle af de samme ting. Det er fx tankevækkende, at når vi hører om Jesu samvær med børn, så pointeres det, at han tog dem i favn og velsignede dem; altså konkrete fysiske handlinger i forhold til børnene (Mark 9,36). Da Jesus giver dåbs- og oplæringsbefalingen, siger han: ”Idet I lærer dem at holde alt det, som jeg har befalet jer.” (Matt 28,20). Bemærk, at oplæringen er knyttet til dåben og til konkret at holde det, som er befalet. De fire evangelier og Apostlenes Gerninger udgør den nytestamentelige bibelhistorie. Her berettes om Guds endegyldige frelseshandlinger. Det skal børnene også høre.

Vi kan sammenfatte den bibelske oplæringstradition i nogle hovedpunkter:

- vi døber børnene i Den treenige Guds navn, hvorved de bliver hans børn,

- vi synliggør troen gennem ritualer og traditioner, som barnet kan forbinde troen med,
- børnene lærer Guds vilje at kende, så de handler efter den,
- vi fortæller de bibelske beretninger, så barnet lærer Gud at kende, som han har åbenbaret sig i historien.

Bag denne bibelske oplæringspraksis ligger en forståelse af forældrene som Guds repræsentanter i barnets liv. Det jordiske fader-barn-forhold er et spejlbillede af det himmelske fader-barn-forhold, jf. 2 Mos 20,12 og Ef 3,15. Barnets første opfattelse af Gud springer ud af dets opfattelse af far og mor. Det bekræfter både erfaring, psykologi og teologi. Små børn lærer ikke det grundlæggende om Gud ved at få en masse at vide om ham, men ved at vokse op hos forældre, der møder barnet med kærlighed og sund autoritet.

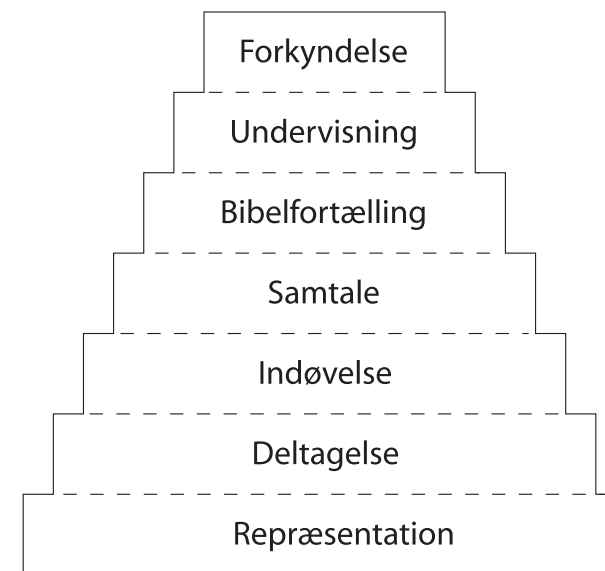
Forholdet mellem forældre-relationen og guds-relationen kan sammenlignes med forholdet mellem månens og solens lys. Lyset kommer fra solen; men om natten er månen det middel, hvorved solens lys når jorden. Forældrenes nærvær og almindelige liv sammen med børnene er som en slags månelys, der skal lede barnet frem til en moden og personlig guds-relation, der er som sollyset.

Nogle forældre repræsenterer ganske vist Gud så forvredet og forkeret, at barnet senere må lære Gud at kende, som den far eller mor, barnet aldrig har haft, men altid har længtes efter. Ja i alle tilfælde er der tale om, at vi forældre repræsenterer Gud på en *ufuldkommen* måde – som månen kun ufuldkomment repræsenterer solen. Men det er jo et vilkår i alle tilfælde, at Gud har valgt at lade forholdet til ham blive formidlet gennem ufuldkomne mennesker, hvad enten det sker gennem deres adfærd eller ord. Derfor bliver det så vigtigt, at forældre *også* viser bort fra sig selv og hen til den fuldkomne far – og at barnet for sin egen del, når det bliver modent, får skelnet skarpt mellem måne og sol: den jordiske og den himmelske far. Og lærer at elske solen mere end månen!

Dette betyder, at det afgørende i oplæringen i den kristne tro ikke er ordene, vi siger, men livet, vi lever. Det gælder særlig i forhold til de små børn, men i en vis grad også over for de større. Dét er både en lettelse og en anfægtelse. – En lettelse, fordi man altså ikke skal kunne en masse ord og kunne svare på alle spørgsmål for at vise hen til Gud. – En anfægtelse, fordi det netop er her, det kniber for mange af os: Vi lever ikke altid efter det, vi selv siger.

Oplæringspyramiden

Ovenstående kan samles i en figur, som viser progressionen og sammenhængen i oplæringen i den kristne tro:

Model 2

Repræsentation: Barnets første opfattelse af Gud springer ud af dets opfattelse af far og mor. Barnet lærer det grundlæggende om Gud ved

at vokse op hos forældre, der møder barnet med kærlighed og sund autoritet – skønt det i alle tilfælde er en *ufuldkommen* repræsentation af Gud.

Deltagelse: Barnet lever og færdes i miljøer og fællesskaber, hvor Guds ord og den af kulturen bestemte kristne tradition leves ud. Fx deltagelse i hverdagens valg og etiske afgørelser, hverdagens barmhjertighed, borbøn og menighedsfællesskab.

Indøvelse: Når vi taler om indøvelse, er barnet ikke udelukkende betragtede og modtagende, men også af den voksne motiveret og opmuntret til at deltage. Der behøver dog ikke være tale om decideret pædagogisk tilrettelæggelse. Det kan fx være indøvelse af Fadervor eller Trosbekendelsen.

Samtale: Såvel spontane som planlagte samtaler med barnet om spørgsmål, emner og forhold, der vedrører den kristne tro og det kristne liv. Mens indøvelsen er kendetegnet ved en stor grad af voksenledelse, er samtalen kendetegnet ved en stor grad af gensidighed.

Bibelfortælling: Der tænkes ikke på undervisning, som er kendetegnet ved *omtale* og *samtale*; men bibelfortælling kan kombineres med undervisning. Bibelfortælling er heller ikke forkyndelse, der er kendetegnet ved *tiltale*; men bibelfortælling kan danne baggrund for forkyndelsens tiltale.

Undervisning: Hermed tænkes der på en tilrettelagt aktivitet med børn, for at udvikle børns tanke-, viljes- og følelsesliv samt adfærd. Den finder primært sted i skolen (kristendomsundervisning) eller menigheden (konfirmandundervisning). Undervisning er kendetegnet ved *omtale* og *samtale*.

Forkyndelse: Formidleren stiller sig bag stoffets udfordringer og stiller det til børnene i personlig tiltale. Børnene gives mulighed for en bekræftende reaktion på stoffets udfordringer gennem bøn, bekendelse

eller lovsang. Det kan fx være en andagt, et vidnesbyrd eller en børneprædiken.

Oplæringens syv hovedformer bør ikke adskilles. Den ene vil rumme dele af de seks andre, og ideelt set bør de alle syv virke sammen i børnenes liv. Modellen er altså ikke udtryk for, at de øverste elementer i pyramiden kan undværes, blot at de hviler på de underliggende.⁵

Svar på de fem indledende spørgsmål

Kommet så langt, vil jeg prøve at svare på de fem konkrete spørgsmål, som blev rejst indledningsvis.

Det fundamentale afsæt for evangelisk-luthersk oplæring er, at den sker *på baggrund af* dåb eller *med henblik på* dåb. Det første kommer på tale over for de børn, der er døbt som små, mens det andet kommer på tale over for de børn, der ikke er døbt som små, men hvor oplæringen ideelt set sker med henblik på senere dåb.

Børn skal altså ikke først omvendes for at blive Guds børn. Det er de i kraft af dåben. Noget andet er så, at en døbt kan forlade troens fællesskab med Gud og så senere i sit liv skulle omvende sig – dvs. vende om til den Gud, som var der først over for spædbarnet, og som altid er der først siden hen.

Hvis vi bruger model 1 igen, angiver jeg i ultrakort form, hvad jeg mener, der skal siges hvornår til barnet under opvæksten. Se næste side.

⁵ Det kristne børnearbejde har sin tyngde i de tre øverste lag: Bibelfortælling, undervisning og forkyndelse, men det rummer også elementer fra de fire nederste lag.

Skal vi forkynde efterfølgelse for børn?

Barn _____ → **Voksen** _____

(1) Du skal, og du må ikke!

(2) Vær Jesu efterfølger!

Skal barnet bibringes erkendelse af arvesynden?

Barn _____ → **Voksen** _____

(1) Du har overtrådt et af Guds bud!

(2) Du er en synder!

Skal der forkyndes omvendelse for børn?

Barn _____ → **Voksen** _____

(1) Du er Guds barn i dåben!

(2) Lever du i den daglige omvendelse?

Skal barnet leve i selvransagelse og anfægtelse?

Barn _____ → **Voksen** _____

(1) Du fik troens gave i dåben!

(2) Er din tro sand eller falsk?

Skal børn afklares i, hvilke nådegaver de har?

Barn _____ → **Voksen** _____

(1) Du har en plads i Guds rige netop ved at være Guds barn!

(2) Hvad er din specifikke opgave
i Guds rige?

Konklusion: Det, som siges i (1), er ikke kun for børn; det er sandheder, som skal formidles hele livet igennem. Det, som siges i (2), er ikke kun for voksne; men det skal så at sige ikke skal berøres over for små børn, og kun gradvist skal det formidles til større børn frem mod den modenhed, hvor de to aspekter udgør et spændingsfyldt hele.

Dette betyder, at vel skal vi forkynde loven også for børn; men ikke med fokus på arvesynden og synd som et abstrakt begreb, men med fokus på de konkrete brud på Guds vilje. "Et barn kan nok føle sig

skyldigt med hensyn til en eller anden bestemt handling, men det vil aldrig kunne betragte sig selv som en synder.”⁶

Det betyder også, at omvendelsesforkyndelse for børn er en misforståelse. Udgangspunktet i forkyndelsen over for døbte børn er, at de *er* Guds børn, og at de nu skal lære at blive, hvad de allerede er. Vi møder ingen omvendelsesforkyndelse til børn fra Jesu mund – tværtimod en tale til de voksne om at omvende sig og blive som børn.

Over for børn skal vi heller ikke problematisere det personlige gudsforhold, for når børn hører om Gud, er deres spontane reaktion, at ham vil de da gerne tro på. Vi skal i stedet gøre noget ud af at fortælle om Gud og alle hans handlinger i historien. Dette betyder også, at temaet *farisæisme* ikke er relevant for børn. Børn kan ganske vist være nogle ”små farisæere”, men det skal – åndeligt set – ikke tackles gennem en selvransagende og anfægtende forkyndelse, men ved slet og ret at formidle Guds krav og kærlighed til dem.

Selvfølger bruger Gud børn til at sprede evangeliet og til at opbygge andre i troen, men ikke ved, at vi lærer dem det eller ved at *bevidstgøre* dem om deres ansvar i så henseende. Tværtimod. Børn er netop ”evangelister” og til opbyggelse for os voksne ved blot at *være* børn – under forældrenes almindelige opdragelse.

Forskellen på børns og voksnes trosliv betyder altså ikke, at det alvorlige kun hører voksenlivet til. Barnet skal også møde livets alvorlige temaer, og voksne bør bestemt også dyrke glædens temaer, men der er forskel på det niveau og den form, hvor vi hver især møder Alvoren og glæden. Og børn og voksne kan lære noget af hinanden i så henseende.

Hvis vi presser åndelige spørgsmål og problemstillinger ind over børnenes liv for tidligt, gør vi os skyldige i et åndeligt begrundet ty-

⁶ Grethe Kjær, side 148.

veri af barndom. Livets store spørgsmål kan stilles for sent, men de kan sandelig også stilles for tidligt – af voksne, som er nidkære uden forstand. Eller som én har sagt: Børn eksponeres langsomt. Vi skal derfor være tålmodige og følge deres tempo.

Luther, Birkedal og Kierkegaard

Martin Luther hævder, at anfægtelsen er et Guds redskab, der ikke er brug for i de tidlige barneår, men som der bliver mere og mere brug for, jo ældre vi bliver. ”For jo ældre et menneske bliver, desto mere får det at sætte op imod evangeliet. Spædbarnet, som bæres til dåben, gør ikke krav på at være noget i sig selv. Det har ingen egen-retfærdighed at sætte op imod Guds gave. Småbørn, som hører om Guds kærlighed, modtager dette budskab uden nogen som helst tvivl, og ingen tro er bedre end dette, mener Luther.”⁷ Luther kan derfor også sige, at barndomsårene er uden kors. Dermed mener han: Uden de byrder og det ansvar, som Gud lægger på en voksen i kald og stand. ”Set fra den objektive side kommer korset til os den dag, vi kommer ind i de byrdefulde stænder. Set fra den subjektive side kommer det efterhånden som egen-retfærdighedens fare melder sig, for da bliver korset en nødvendighed i Guds opdragelse af os.”⁸ Med ”de byrdefulde stænder” sigter Luther til de byrder og det ansvar, der lægges på os som voksne. I Guds hånd bliver de redskaber til at leve det fortsatte dåbsliv, hvor den gamle natur dagligt skal druknes og dø. Men i så henseende mener Luther altså, at der er stor forskel på barnets og den voksnes trosliv.

Vilhelm Birkedal digter om forskellen mellem barnets og den voksnes tro i salmen *Jeg så ham som barn*.⁹ I første vers skildrer han barnets umiddelbare, lyse møde med Skaberen, ”mens korset stod skjult

⁷ Asheim, side 148. ⁸ Ibid. side 159. ⁹ Den danske Salmebog nr. 67.

mellem løv i det fjerne.” I andet vers skildrer han den unges stormende møde med den stærke Gud, ”da ånden fløj højt imod herlighedsborgen”. I tredje vers skildrer han mødet med Gud ”i den modnede sommer, da synderen skjælv for den hellige dommer”, og han siger i vers 4: ”Først da fik jeg kende hans salige nåde” og i vers 5: ”Først da har jeg sagt ham, hvad før jeg ej vidste” og i vers 6: ”Først da har jeg sagt, at til ham vil jeg ile.” Vilhelm Birkedal har en klar forståelse af den åndelige modenhedsudvikling og af, at der er forskel på, hvad der skal siges om Gud til et barn og en voksen.

Søren Kierkegaard har den samme opfattelse. Det viser sig bl.a. i følgende citat: ”Når der tales til et barn om kristendommen, og barnet ikke med vold i overført forstand mishandles: så tilegner det sig alt det milde, det barnlige, det elskelige, det himmelske; det lever sammen med det lille Jesus-barn, og med englens, og med de hellige tre konger, det ser stjernen i den mørke nat, det rejser den lange vej, nu er det i stalden, forundring over forundring, altid ser det himlen åben, med hele fantasiens inderlighed længes det efter disse billeder – nu, og lad os så ikke glemme pebernødderne og al den anden herlighed, der falder af i den anledning; thi lad os frem for alt ikke blive gamle labaner, der lyver om barndommen, der tillyver sig selv dens overspændthed og fralyver barndommen dens virkelighed.”¹⁰ For Kierkegaard var det meget vigtigt – han talte i høj grad af bitter erfaring fra sit eget barndomshjem – at man ikke påfører barnet den voksnes trosverden, men lader barnet være barn og hjælper den voksne til at være voksen.

Stående over for den store, spændende, vanskelige udfordring at drage de rette konsekvenser af forskellen på barnets og den voksne tro, kan man nok få brug for at bede sammen med Søren Kierkegaard:

¹⁰ Søren Kierkegaard, jf. Grethe Kjær, side 150-151.

”Vi beder for alle. For det spæde barn, som forældrene fører til dig, at du vil drage det til dig. Og når senere forældrene virker således på barnet, at det føres til dig, da beder vi dig, at du vil velsigne denne deres gerning; men når de virker forstyrrende på barnet, at du da vil bøde derpå, så dette forstyrrende ikke drager barnet fra dig, at du vil lade også dette tjene barnet for at drages til dig: o, du som kaldte dig ”Vejen”, du har jo just også derfor flere veje, end der er stjerner på himlen, og overalt vej, vej som fører til ”Vejen”.”¹¹

Skal voksne tro på samme måde som børn?

Spørgsmål om forskellen mellem barnets og den voksnes tro har også konsekvenser for den voksnes tro. Nemlig, at den voksne ikke skal have barnets form for tro, samt at omfanget af åndelige temaer skal være større i formidlingen til voksne. Sådan tænkte Paulus også om sagen: ”Da jeg var barn, talte jeg som et barn, forstod jeg som en barn, tænkte jeg som et barn. Men da jeg blev voksen, aflagde jeg det barnlige.”¹²

Man kan møde voksne, som rastløst søger tilbage imod den tro, de havde som børn. De savner den tryghed og hvile, som barnetroen rummede. Eller de længes efter den fase, hvor troen brød igennem for dem i teenageårene, for da var der ingen tvivl eller anfægtelse. Sådan kan voksne mennesker sværme for barndommens tro og aldrig finde fred. Det skyldes, at der ikke går nogen vej tilbage til barndommens troserfaringer – som vi i det hele taget ikke kan gå baglæns i livet!

¹¹ Søren Kierkegaard, jf. Grethe Kjær, side 165. ¹² 1 Kor 13,11.

Sværmeriet for barnetroen møder vi i enkelte vækkelsessange, mest udtalt i klassikeren *Barnetro*, der fremhæver barnetroen (ikke barnetroens *Gud*) som en gylden bro til Himlen. Vel at mærke en barnetro for den *voksne*, som er kommet bort fra Gud. – For naturligvis er barnetroen en gylden bro til Himlen – *for barnet*, men altså ikke for den voksne!

En voksen bliver fastlåst i en umoden trosudvikling, hvis han ikke får gjort op med denne drøm om at vende tilbage til barndommens tro. Ja, spørgsmålet er, om en sådan drøm ikke grundlæggende er en angst for at blive voksen, en form for regression, hvor man flygter fra det, som er voksenlivets vilkår, fx:

- erkendelse af ansvar, skyld og skam
- kaldet til efterfølgelse
- anfægtelse og tvivl
- selvransagelse og eventuel omvendelse
- afklaring af egne evner og nådegaver – og mangel på samme.

Lige så vigtigt det er, at vi lader barnet tro på sin måde, lige så vigtigt er det, at vi hjælper voksne til at tro på en måde, der svarer til den voksnes livsvilkår og udvikling. Ganske vist er der nogle voksne, der forbliver umodne (også på troens felt); men det bør være et problem, ikke et ideal for os. Hermed har jeg ikke sagt, at den umodne voksentro ikke er en frelsende tro, blot at den er umoden – hvilket kan være hæmmende for den voksne selv og for hans medmennesker (fx hans egne mindreårige børn!)

Men hvad mener Jesus så, når han siger: ”Hvis I ikke vender om og bliver som børn, kommer I slet ikke ind i Himmeriget”?¹³

Med disse ord understreger Jesus to ting:

- 1) omvendelsen hører voksen-livet, ikke børne-livet til,
- 2) omvendelsen skal føre den voksne derhen, hvor barnet er uden omvendelse: Til at modtage alt af nåde fra Jesu hånd.

Jeg tror, det er sådan med mange af de ting, der hører voksen-livet til – og som vil *fortsætte* med at høre det modne voksenliv til – at de skal føre den voksne derhen, hvor barnet er uden erfaringen af ansvar, anfægtelse, tvivl, selvransagelse og omvendelse mm.

At blive *som* børn er altså ikke at blive barnagtig, men at blive bragt i den hjælpeløse og modtagende position, som barnet er i. For at sige det med Ivar Asheim: ”Anfægtelsen skal føre den voksne derhen, hvor barnet er uden anfægtelsen: Til det punkt, hvor man lader sig tilsige evangeliet uden modsigelse – som i dåbens øjeblik. Netop spædbarnet kan tjene som den klareste illustration af den situation over for Gud, som anfægtelsen skal virkeliggøre.”¹⁴

Afslutning

Vi ser altså, at det på troens felt – som på mange andre felter – er to alen af det samme dårlige stykke, at børn gøres for tidligt voksne, og at voksne bliver ved med at være barnagtige.

Den udvikling ser vi i forbrugersamfundet, hvor børn gøres til storforbrugere i en tidlig alder, og hvor voksne forbliver barnagtigt her-og-nu-orienterede i deres forbrug. Vi ser det i modeverdenen, hvor børn tidligt klæder sig som voksne, og hvor voksne kæmper en livslang kamp for at klæde sig ungdommeligt. Vi ser det i medieverdenen, hvor børn tidligere og tidligere introduceres for voksen-problemstillinger lige fra sex til atomtruslen, mens mange voksne på barnagtig vis foretrækker tom, bedøvende underholdning.

Vi skylder både børn og voksne, at vi af al kraft går op imod denne tendens. Ikke mindst når det angår det dybeste og dyreste, vi ejer, nemlig troen på Gud.

¹³ Matt 18,3. ¹⁴ Asheim, side 155.

Anvendt litteratur

Asheim, Ivar (1976): Dåpen og det kristelige gjennombrudd. I: Asheim m.fl. (red.): *Kirken og nådemidlene. Festskrift til Leiv Aalen*. Universitetsforlaget.

Capon, A.C. (1988): *Hvordan tale til barn?* Lunde Forlag.

Evenshaug, Oddbjørn og Hallen, Dag (1989): *Barnet og religionen*. Universitetsforlaget.

Evenshaug, Oddbjørn og Hallen, Dag (2000): *Barne- og Ungdomspsykologi*. Gyldendal Akademisk.

Hallesby, Ole (1982): *Opdragelseskristendom og vækkelseskristendom*. Lohse.

Harbo, Sigmund (1989): *Barndomserfaringer og voksentro*. Universitetsforlaget.

Johansen, Anne Mie Skak (2004): *I børnehøjde – fokus på børn i Guds plan, i familien, i menigheden*. Dansk Oase.

Kjær, Birgitte (2007): *Giv børnene det bedste*. LogosMedia.

Kjær, Grethe (1986): *Barndommens ulykkelige elsker. Kierkegaard om Barnet og Barndommen*. C.A. Reitzels Forlag.

Munksgaard, Knud (1982): *Mening og livsforløb. En introduktion til James W. Fowlers personlighedsteori om udvikling af tro*. Gyldendal.

Postman, Neil (1987): *Når barndommen forsvinder*. Hekla.

Skrunes, Njål (1997): *Fortell dem og lær dem!* NLA-Forlaget.

Wisløff, Carl Fr. (2002): *Forkynd for børn – om lov og evangelium*. ELM-Forlag.

Øystese, Ole (1990): *Barna og troen. Forholdet mellom kunnskap og tro hos barn*. Lunde Forlag.

Carsten Hjorth Pedersen (født 1955)

Lærer (1980)

Førstelektor i pædagogik (2006)

Pædagogisk konsulent i Kristent Pædagogisk Institut siden 1999

Gift med Ellen Esmarch Pedersen. Far til tre børn.

Kristent Pædagogisk Institut (KPI)

Kristent Pædagogisk Institut, der blev oprettet i 1998, er for alle, der arbejder med opdragelse, undervisning, vejledning og forkyndelse på kristen grund: Forældre, lærere, pædagoger, studerende, konfirmandundervisere, medarbejdere i kristent børne- og ungdomsarbejde samt voksenundervisere.

For at give børn, unge og voksne det bedste til livet og troen, er der brug for inspiration, ideer og vejledning. Det ønsker KPI at give.

Carsten Hjorth Pedersen, der for tiden er den eneste pædagogisk ansatte i KPI, bruger sin tid på:

- at holde foredrag for lærere og pædagoger på skoler og institutioner,
- at holde kurser for forældre om børneopdragelse og oplæring i den kristne tro,
- at undervise forkyndere i kirker, menigheder og foreninger,
- at vejlede og inspirere fx lærerstuderende, der skriver opgaver i skæringsfeltet mellem de pædagogiske fag og den kristne tro,
- at fordybe sig i det religionspædagogiske univers med henblik på publicering af bøger og artikler, hvoraf følgende titler forhandles på KPI eller i den lokale boghandel:
 - *Skyd!* En andagtsbog for juniorer. LogosMedia 2007. 160 sider. 148 kr.
 - *Påvirkning med respekt*. Gyldendal 2007. 254 sider. 199 kr.

- *Katekismus Updated*. Lohses Forlag 2006.
40 sider. 50 kr.
- *Kast!* En andagtsbog for juniorer. LogosMedia 2005.
160 sider. 148 kr.
- *Tid til børn*. Lohses Forlag 2004.
222 sider. 248 kr.
- *Pædagogik i kristent perspektiv*. Credo Forlag 2002.
292 sider. 295 kr.
- *Menneske og kristen. I opdragelse og undervisning. Med særlig henblik på kristne skoler*. Kristent Pædagogisk Forlag 1998.
151 sider. 149 kr.

Carsten Hjorth Pedersen tilbyder foredrag, undervisning og supervision i en bred vifte af emner, der kan ses på KPIs hjemmeside www.kpi.dk (→ ”Om KPI”), hvor også priser mv. er anført.

KPIs arbejde drives primært ved frivillige gavebidrag (50 %), støttekredskontingenter (14 %), Tips- og Lottomidler (13 %) og brugerbetaling (13 %).

KPI har en støttekreds på 550 personer, der modtager vores fem årlige nyhedsbreve. Du kan også blive medlem og på den måde støtte KPI. Kontingenter er 150 kr. om året pr. person.

Læs mere om Kristent Pædagogisk Institut på www.kpi.dk hvor der bl.a. ligger en række vægtige artikler i skæringsfeltet mellem pædagogik og kristendom.

Kristent Pædagogisk Institut (KPI)

Ansgarvej 8, 3400 Hillerød

Tlf. 48 24 24 62 – E-mail kpi@kpi.dk

- Gaver til KPIs arbejde modtages med tak på girokonto 16775029 eller bankkonto 1577 - 0016775029

Katekismusprojektet

I perioden fra august 2006 til juli 2009 er *Katekismusprojektet* KPIs største satsning, som er foretaget i samarbejde med syv andre organisationer.

Formålet er at skabe fornyet interesse for den evangelisk-lutherske tro, så det skaber

- viden og indsigt
- større forankring
- glæde og frimodighed for både børn, unge og voksne.

Krumtappen i dette projekt er udgivelsen af *Katekismus Updated*, der er en bearbejdet udgave af Luthers lille Katekismus. I løbet af 2006-2007 er *Katekismus Updated* solgt i 7-8000 eks.

Projektet har desuden til formål at udvikle en række materialer med afsæt i *Katekismus Updated*.

Disse findes på projektets hjemmeside www.katekismusprojekt.dk

Du finder fx:

- studiekredsoplæg over *Katekismus Updated*
- materialer til brug i den enkeltes personlige liv
- materialer til brug i menigheder og kristne fællesskaber
- sange og salmer om katekismus
- oversigt over bøger og undervisningsmaterialer om katekismus
- letforståelige forklaringer til *Katekismus Updateds* afsnit om:
De ti Bud, Forsagelsen, Trosbekendelsen, Fadervor, Guds ord, Dåben, Nadveren, Skriftemålet, Morgen- og aftenbønner.

De mange materialer kan gratis downloades eller udprintes fra hjemmesiden.

På hjemmesiden kan du også bestille den halvårslige Nyheds-e-mail fra projektet.

